

**Instrukcja dotycząca przygotowania projektów rewitalizacyjnych
w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa
Mazowieckiego na lata 2014-2020
oraz preferencji dla projektów mających na celu
przywrócenia ładu przestrzennego.**

Spis treści

Wykaz skrótów	3
1. Wstęp	4
2. Definicja rewitalizacji:.....	4
3. Rewitalizacji w RPO WM 2014-2020	6
3.1 Koncentracja w działaniach	7
3.1.1 Główni beneficjenci i typy projektów	8
3.1.2 Koncentracja interwencji w działaniu 6.2. Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych ...	11
4. Komplementarność projektów współfinansowanych z EFRR i EFS	13
5. Programy rewitalizacji	14
6. Wskazanie obszarów do rewitalizacji oraz struktura programów rewitalizacji	15
6.1. Wyznaczenia obszaru do objęcia programem rewitalizacji	16
6.1.1. Wskazanie potrzeby rewitalizacji w dokumentach strategicznych	16
6.1.2. Wyznaczenie obszaru zdegradowanego.	16
6.1.3. Wyznaczenie porównywalnych jednostek przestrzennych.....	18
6.1.4. Wyznaczenie obszaru wskazanego do rewitalizacji.	19
6.2. Cechy i struktura programu rewitalizacji	20
6.2.1. Cechy programu rewitalizacji	20
6.2.2. Struktura programu rewitalizacji.....	24
6.3. Partycypacja społeczna w tworzeniu i wdrażaniu programu rewitalizacji.....	25
7. Budżet państwa w projektach rewitalizacyjnych w RPO WM 2014-2020.....	25
8. Instrumenty Finansowe w rewitalizacji.....	28
9. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko programu rewitalizacji.....	29
10. Konkursy architektoniczne, urbanistyczne oraz architektoniczno-urbanistyczne	31
Słownik:	35
Załączniki:	37

Wykaz skrótów

SKRÓT	WYJAŚNIENIE SKRÓTU
CT	Cel tematyczny
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
IZ	Instytucja Zarządzająca
JST	jednostka samorządu terytorialnego
LPR	Lokalny Program Rewitalizacji
GPR	Gminny Program Rewitalizacji
MIR	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju
NGO	Organizacja Pożytku Publicznego [Non-Governmental Organization]
PAL	Program Aktywności Lokalnej
PI	Priorytet inwestycyjny
RPO WM	Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014 - 2020
SZOOP	Szczegółowy opis osi priorytetowych
UE	Unia Europejska

1. Wstęp

Poniższa instrukcja określa zasady przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020.

Instrukcja ta skierowana jest przede wszystkim do władz samorządów lokalnych w województwie mazowieckim, odpowiedzialnych za opracowanie i wdrożenie programów rewitalizacji, a także wszystkich innych osób i podmiotów, które są zainteresowane kreowaniem zmian na zdegradowanych przestrzeniach wskazanych do rewitalizacji.

W instrukcji podkreślono także, iż podczas planowania procesu rewitalizacji, należy pamiętać, iż środki z Unii Europejskiej (UE) stanowią jedynie uzupełnienie środków z budżetu gminy i prywatnych źródeł, które to właśnie powinny gwarantować bezpieczną realizację planowanych działań.

2. Definicja rewitalizacji:

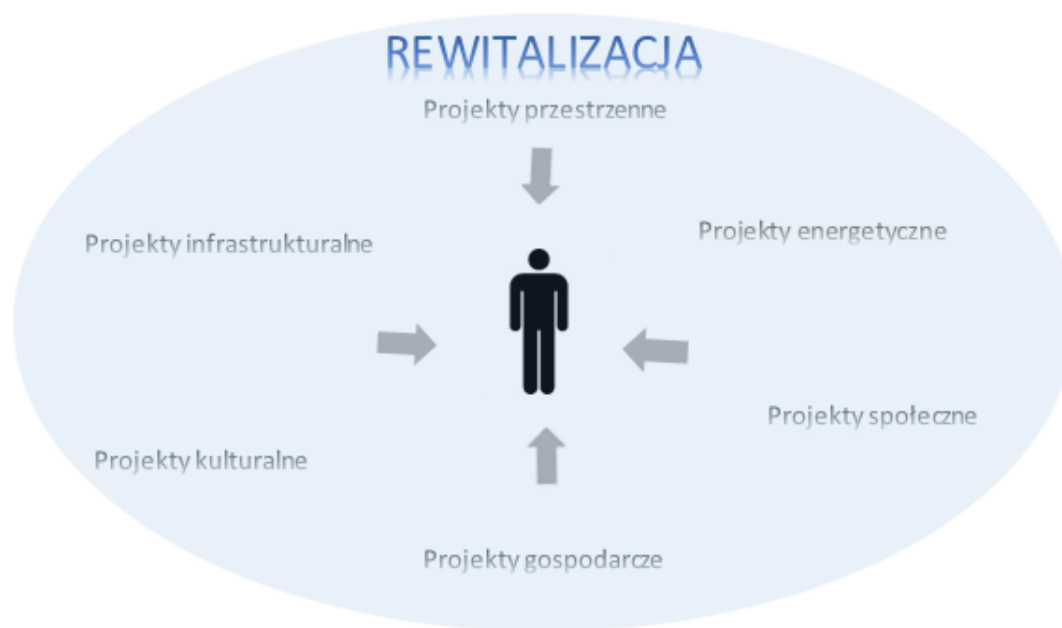
Rewitalizację należy rozumieć jako proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji¹.

Rewitalizacja zdegradowanych i zmarginalizowanych obszarów wskazanych jako problemowe, ma na celu pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i stymulowanie współpracy na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego oraz przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach. Działania naprawcze prowadzić będą do polepszenia jakości życia mieszkańców, w tym zwiększenia ich szans na zatrudnienie. Ponadto pozwolą one na trwałą odnowę obszaru, poprawę ładu przestrzennego, stanu środowiska i zabudowy poprzez zastosowanie wysokiej jakości rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych. Przyczynią się również do ograniczania zjawiska eksurbanizacji poprzez podnoszenie atrakcyjności stref rozwojowych w miastach i pozwolą na odnowienie lub wzmocnienie atutów rozwojowych obszarów wiejskich. Rezultatem prowadzonych działań będzie także zmiana wizerunku obszaru poddanego rewitalizacji, a co się z tym wiąże zwiększenie zainteresowania inwestorów tym obszarem.

Efektom działań powinno być wyposażenie obszarów zidentyfikowanych w programach rewitalizacji w nowe funkcje, lub przywrócenie poprzednich, w wyniku zaplanowanych i skoordynowanych działań interwencyjnych i naprawczych.

Naturalnym liderem procesu rewitalizacji jest samorząd gminny, ustawowo odpowiedzialny za wszystkie sprawy związane z potrzebami wspólnoty samorządowej nie zastrzeżone dla innych podmiotów. Jest to również lider, mogący zapewnić odpowiedni potencjał instytucjonalny, finansowy i kadrowy dla długofalowych działań.

¹ Art. 2 ust. 1 Ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (Dz. U. 2015 poz. 1777).

Ryc.1. Rewitalizacja

Dla prowadzenia rewitalizacji wymagane są:

- a. uwzględnienie rewitalizacji jako istotnego elementu całościowej wizji rozwoju gminy;
- b. pełna diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru rewitalizacji wskazanego w programie rewitalizacji oraz analizie dotyczących go problemów; diagnoza obejmuje kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe;
- c. ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych;
- d. właściwy dobór narzędzi oraz interwencji do potrzeb i uwarunkowań danego obszaru;
- e. zsynchronizowanie działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej;
- f. koordynacja prowadzonych działań oraz monitorowanie i ewaluacja skuteczności rewitalizacji;
- g. realizacja zasady partnerstwa polegającej na włączeniu partnerów (w szczególności lokalnych społeczności, przedsiębiorców, a także innych interesariuszy procesu rewitalizacji i ekspertów) w procesy programowania i realizacji działań rewitalizacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć.

Zarządzanie procesem rewitalizacją w gminie musi być czytelne co do reguł i standardów.

Podstawę prowadzenia działań w zakresie rewitalizacji oraz płaszczyznę ich koordynacji stanowić będą programy rewitalizacji, które w wieloaspektowy sposób obejmować powinny zidentyfikowany na podstawie odpowiednio przeprowadzonej diagnozy obszar zdegradowany gminy oraz obszarze wskazanym do rewitalizacji.

Program rewitalizacji (PR) to inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy, na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2015 r. poz. 1045), wieloletni program działań w sferze społecznej, ekonomicznej, przestrzennej, infrastrukturalnej,

środowiskowej, kulturowej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysu oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji (podlegający okresowi przejściowemu zgodnie z ustawą o rewitalizacji)².

Lub

Opracowany zgodnie z art.14-24 ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. **gminny program rewitalizacji**.

Program rewitalizacji jest podrzędny w stosunku do strategii rozwoju gminy. Objęcie danego obszaru programem rewitalizacji będzie stanowiło podstawę wspierania go poprzez instrumenty/narzędzia dedykowane rewitalizacji (programy unijne i instrumenty krajowe) lub korzystania z preferencji w innych instrumentach, programach i działaniach sektorowych.

3. Rewitalizacji w RPO WM 2014-2020

Działania rewitalizacyjne powinny być ukierunkowane przede wszystkim na aktywizację i integrację społeczno-zawodową mieszkańców zdegradowanych obszarów. Inwestycje w infrastrukturę podejmowane w ramach RPO WM 2014-2020 będą przede wszystkim stanowiły narzędzie do zmian społeczno-gospodarczych na obszarach rewitalizowanych, a nie ich głównym celem. Warunkiem osiągnięcia trwałych rezultatów rewitalizacji będzie koordynacja działania i współpraca różnych instytucji oraz partycypacja społeczna.

Rewitalizacja ujęta w ten sposób ma raczej „dyscyplinować” beneficjentów w uwzględnianiu komponentu społecznego.

Realizowane przedsięwzięcia będą prowadzone w oparciu o programy rewitalizacji, będące elementem polityki strategicznej miast i obszarów wiejskich oraz stanowiące część systemu Narodowego Planu Rewitalizacji i Krajowej Polityki Miejskiej. Ponadto będą one wykazywać pozytywny wpływ na sytuację na wyznaczonym obszarze kryzysowym.

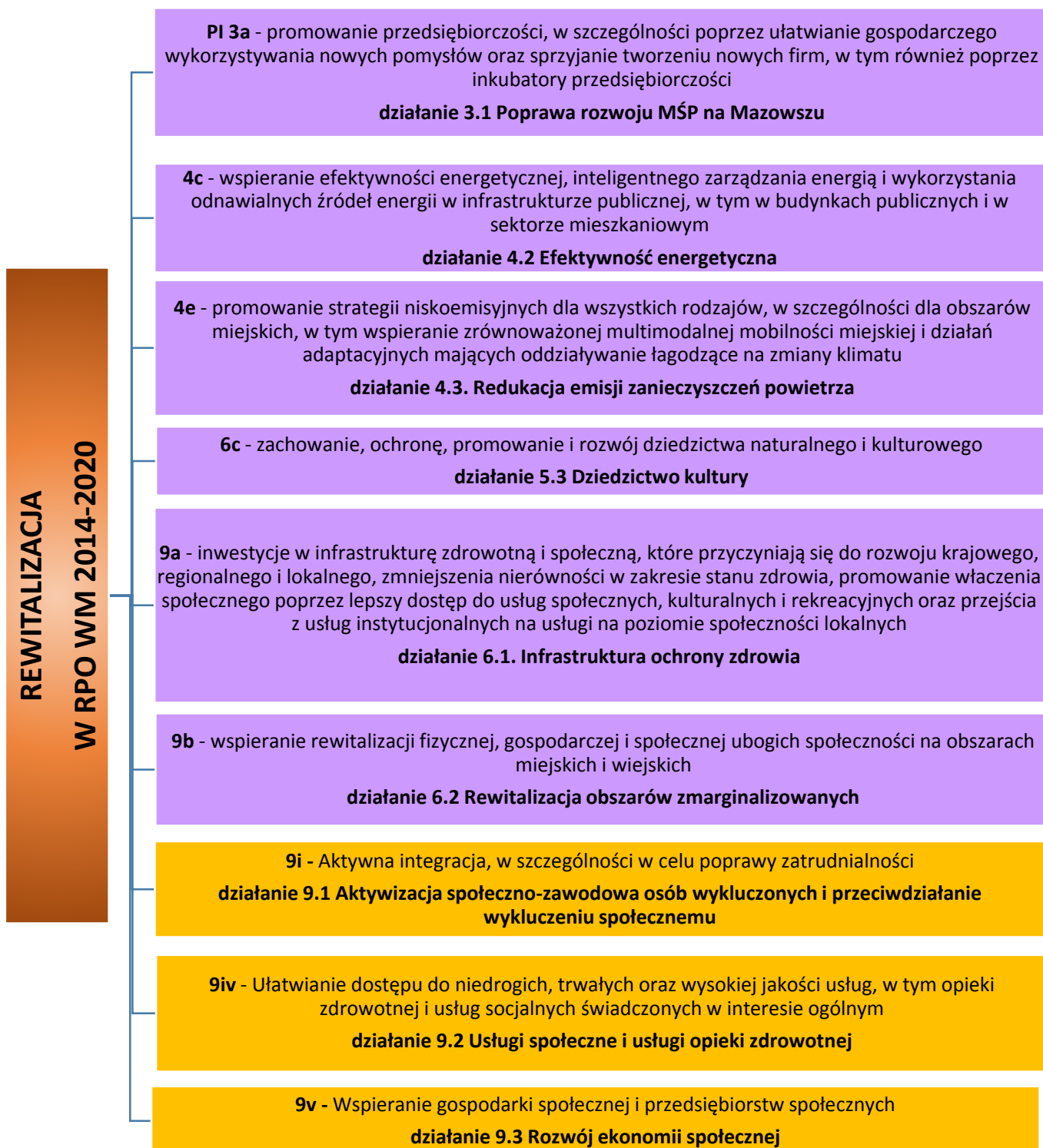
W ramach procesu rewitalizacji należy **wyeliminować możliwość realizacji wybiórczych inwestycji, nastawionych jedynie na szybki efekt poprawy estetyki przestrzeni, skupionych tylko na działaniach remontowych czy modernizacyjnych**, które nie skutkują zmianami strukturalnymi na obszarze zdegradowanym/rewitalizacyjnym.

W ramach RPO WM przewiduje się wspieranie projektów rewitalizacyjnych w ramach takich działaniach jak w **3.1, 4.2, 4.3, 5.3, 6.1, 6.2, 9.1, 9.2, 9.3**, opisanych szczegółowo w podrozdziale 3.1. *Koncentracja w działaniach*, w których możliwe jest uzyskanie dofinansowania z budżetu państwa, poprzez organizowanie **naborów dedykowanych oraz preferencji**. Jednakże nie wyklucza się wsparcia obszarów rewitalizacyjnych **również w innych działaniach, głównie współfinansowanych EFS w ramach CT 8 i 10.**

Komplementarna interwencja w ramach różnych PI pozwala na kompleksowe rozwiązywanie problemów społecznych na rewitalizowanym obszarze.

² Art. 52 ust. 1 Ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (Dz. U. z 2015 r. poz. 1777)

3.1 Koncentracja w działaniach

3.1.1 Główni beneficjenci i typy projektów

W ramach poszczególnych działań na określone typy projektów, w których przewiduje się projekty rewitalizacyjne, o dofinansowanie mogą starać się następujące grupy beneficjentów:

Zestawienie głównych grup beneficjentów w działaniach:

- ❖ **3.1 Poprawa rozwoju MŚP na Mazowszu (PI 3a):**
 - jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- ❖ **4.2 Efektywność energetyczna (PI 4c):**
 - JST, ich związki i stowarzyszenia;
 - jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną;
 - jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną;
 - zakłady opieki zdrowotnej (ZOZ);
 - instytucje kultury;
 - szkoły wyższe;
 - spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, TBS-y;
 - kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
 - NGO;
 - PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne;
 - podmiot, który wdraża instrumenty finansowe.
- ❖ **4.3 Redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza (PI 4e):**
 - JST, ich związki i stowarzyszenia;
 - jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną;
 - przedsiębiorstwa;
 - podmiot, który wdraża instrumenty finansowe.
- ❖ **5.3. Dziedzictwo kulturowe (PI 6c):**
 - JST, ich związki i stowarzyszenia;
 - jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną;
 - jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną;
 - spółki prawa handlowego, w których udział większościowy – ponad 50% akcji, udziałów itp. – posiadają jednostki sektora finansów publicznych;
 - instytucje kultury;
 - organizacje pozarządowe;
 - kościoły i związki wyznaniowe;
 - parki narodowe i krajobrazowe;
 - podmioty działające w oparciu o przepisy ustawy o partnerstwie publiczno – prywatnym
- ❖ **6.1. Infrastruktura ochrony zdrowia (Pi 9a):**
 - podmioty lecznicze działające w publicznym systemie ochrony zdrowia,
 - JST oraz podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają JST, ich związki i stowarzyszenia.
- ❖ **6.2 Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych (PI 9b):**
 - JST, ich związki i stowarzyszenia, np. LGD;
 - jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną;

- NGO, jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej (jopis);
 - kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
 - przedsiębiorstwa, w tym przedsiębiorstwa społeczne;
 - instytucje kultury;
 - spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe;
 - instytucje edukacyjne;
 - instytucje rynku pracy;
 - podmiot, który wdraża instrumenty finansowe.
- ❖ **9.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu (PI 9i).**
- wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych), w tym:
 - JST, ich jednostki organizacyjne, związki i stowarzyszenia, podmioty, którym zlecono realizację zadań publicznych;
 - podmioty, w których większość udziałów/akcji mają JST/ich związki i stowarzyszenia;
 - urzędy administracji publicznej, jednostki budżetowe;
 - instytucje rynku pracy, jednostki zatrudnienia socjalnego;
 - jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej (jopis);
 - PES, organizacje pozarządowe oraz inne podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
 - partnerstwa wymienionych podmiotów, partnerstwa lokalne, LGD.
- ❖ **9.2 Usługi społeczne i usługi opieki zdrowotnej (PI 9iv).**
- JST, ich jednostki organizacyjne, związki i stowarzyszenia, podmioty, którym zlecono realizację zadań publicznych;
 - podmioty, w których większość udziałów/akcji mają JST/ich związki i stowarzyszenia;
 - urzędy administracji publicznej, jednostki budżetowe;
 - instytucje rynku pracy, jednostki zatrudnienia socjalnego;
 - jopis, podmioty aktywnie zaangażowane w integrację społeczną, wsparcie rodziny;
 - środowiskowe domy samopomocy;
 - PES, organizacje pozarządowe oraz inne podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
 - partnerstwa wymienionych podmiotów, partnerstwa lokalne, LGD;
 - podmioty świadczące usługi w zakresie ochrony zdrowia.
- ❖ **9.3 Rozwój ekonomii społecznej (PI 9v)**
- Beneficjentami projektów w dwóch pierwszych typach operacji mogą być wyłącznie OWES posiadające akredytację Ministra Pracy i Polityki Społecznej. Beneficjentem projektu w zakresie koordynowania rozwoju sektora ekonomii społecznej będzie Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej.

Zestawienie głównych typów projektów w działaniach:

❖ 3.1 Poprawa rozwoju MŚP na Mazowszu (PI 3a):

- uporządkowanie i przygotowanie terenów inwestycyjnych w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych;

❖ 4.2 Efektywność energetyczna (PI 4c):

- wsparcie termomodernizacji budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych;

❖ 4.3 Redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza (PI 4e):

- ograniczenie niskiej emisji poprzez poprawę efektywności wytwarzania i dystrybucji ciepła,
- rozwój zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej w regionie.

❖ 5.3. Dziedzictwo kulturowe (PI 6c):

- wzrost regionalnego potencjału turystycznego poprzez ochronę obiektów zabytkowych;
- poprawa dostępności do zasobów kultury poprzez ich rozwój i efektywne wykorzystanie.

❖ 6.1. Infrastruktura ochrony zdrowia (PI 9a):

- inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia wynikające ze zdiagnozowanych potrzeb na poziomie kraju jak i regionu,

❖ 6.2 Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych (PI 9b):

- rozwój infrastruktury technicznej na obszarach rewitalizowanych w celu ich aktywizacji społecznej i gospodarczej.
- odnowa tkanki mieszkaniowej, w zakresie części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych, jako element szerszego działania rewitalizacyjnego.

❖ 9.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu (PI 9i).

- integracja osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowana na aktywizację społeczno-zawodową, w tym:
 - integracja społeczna i aktywizacja zawodowa osób oddalonych od rynku pracy w ramach współpracy międzysektorowej,
 - aktywna integracja dla włączenia społecznego realizowana przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej (PCPR, OPS),
 - integracja społeczna i aktywizacja zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ze szczególnym uwzględnieniem osób z niepełnosprawnościami.
- wsparcie rodzin wielodzietnych, ubogich rodzin z dziećmi, rodzin z osobami starszymi, rodzin z osobami z niepełnosprawnościami oraz rodzin z innymi osobami zależnymi i rodziców samotnie wychowujących dzieci.

❖ 9.2 Usługi społeczne i usługi opieki zdrowotnej(PI 9iv).

- rozwój dziennych form wsparcia, usług środowiskowych, usług społecznych dla osób zależnych, w tym;
 - rozwój środowiskowych usług społecznych na rzecz aktywnej integracji, szczególnie na rzecz osób zależnych,
 - programy deinstytucjonalizacji usług społecznych świadczonych przez instytucje pomocy i aktywnej integracji,
- pomoc dla dzieci i rodzin zagrożonych dysfunkcją, obejmująca wsparcie systemu pieczy zastępczej, w tym;

- rozwój usług społecznych w celu integracji dzieci i młodzieży z grup szczególnie narażonych na wykluczenie społeczne,
- programy deinstytucjonalizacji usług na rzecz dzieci i młodzieży.

❖ 9.3 Rozwój ekonomii społecznej (PI 9v)

- tworzenie miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej dla osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- świadczenie usług wspierających rozwój ekonomii społecznej;
- koordynowanie rozwoju sektora ekonomii społecznej.

3.1.2 Koncentracja interwencji w działaniu 6.2. Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych

Działaniem w całości skoncentrowanym na wsparcie obszarów rewitalizacyjnych jest działanie 6.2 *Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych*.

Interwencje w ramach tego działania jest komplementarna z innymi, w tym w szczególności działaniami 3.1 (PI 3a), 4.2 (PI 4c), 5.3 (6c), 9.1 (9i), 9.2 (PI 9iv). W jej ramach możliwe jest także częściowe pokrywanie się zakresem projektów w obszarze gospodarki, termomodernizacji, mieszkalnictwa, kultury oraz dróg i terenów wiejskich.

Gospodarka:

Rewitalizacja gospodarcza ukierunkowana zostanie na działania w obszarze wsparcia przedsiębiorczości i samozatrudnienia, a także wspierania gospodarki społecznej. Ponadto w ramach PI 3a/działaniu 3.1 Poprawa MŚP na Mazowszu Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości wsparcie uzyskują projekty mające na celu przygotowanie terenów inwestycyjnych realizowanych na obszarach wymagających rewitalizacji.

Termomodernizacja:

Działania związane z termomodernizacją budynków, realizowane będą w ramach PI 4c/działanie 4.2 efektywność energetyczna Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej i w sektorze mieszkaniowym. W działaniu 6.2 preferowane będą projekty zintegrowane, systemowe i komplementarne, w zakresie których jednym z elementów jest poprawa efektywności energetycznej, w tym termomodernizacja. W działaniach rewitalizacyjnych obejmujących termomodernizację, jest możliwe wyjście poza części wspólne budynków mieszkalnych, jeśli audyt energetyczny to uzasadnia.

Inwestycja w termomodernizację w ramach tego działania nie powinna przekraczać 50% kosztów kwalifikowalnych projektu.

Mieszkalnictwo:

Wieloletnie zaniedbania – zwłaszcza dotyczące substancji mieszkaniowej i infrastrukturalnej – powodują, że bez uruchomienia środków finansowych na te cele, zadania rewitalizacji nie zostaną osiągnięte.

W związku z powyższym w ramach działania 6.2. wsparciem zostanie objęta tkanka mieszkaniowa w zakresie części wspólnych budynków wielorodzinnych.

Kultura:

Inwestycje w zakresie kultury w działaniu 6.2., będą mogły być realizowane w ramach programów rewitalizacji, a ich celem powinna być poprawa spójności społecznej dzięki umożliwieniu lepszego dostępu do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych. Preferowane będą projekty realizowane przez organizacje pozarządowe.

Wysokość wsparcia projektów w zakresie kultury w ramach działań rewitalizacyjnych nie może przekraczać 2 mln euro kosztów kwalifikowalnych projektu.

Element projektu - drogi lokalne:

W działaniu 6.2 istnieje możliwość realizacji inwestycji w drogi lokalne (gminne i powiatowe) w przypadku gdy przyczynią się one do fizycznej, gospodarczej i społecznej rewitalizacji i regeneracji obszarów miejskich lub miejskich obszarów funkcjonalnych, stanowią mniejszą część projektu i są integralnym elementem programu rewitalizacji.

Inwestycja w drogi lokalne w ramach tego działania będzie możliwa jedynie w uzasadnionych przypadkach i nie powinna przekraczać 40% kosztów kwalifikowanych projektu.

Tereny powojkowe, po kolejowe, popegeerowskie, poprzemysłwe :

Rewitalizacja w ramach działania 6.2 na terenach wiejskich będzie skoncentrowana na zdegradowanych terenach poprzemysłowych, pokolejowych, powojkowych oraz popegeerowskich, wyznaczonych na podstawie wskaźników obrazujących ich wymagającą interwencji sytuację społeczno-gospodarczą lub też stanowiących uzupełnienie dla wskazanych terenów rewitalizacyjnych.

W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny poprzemysłowe, popegeerowskie, powojkowe lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

Partnerstwo:

W ramach projektów rewitalizacyjnych premiowane będą partnerstwa kilku podmiotów zawiązywane, aby zrealizować wspólny cel. Na obszarach wiejskich preferowane będą projekty realizowane przede wszystkim za pośrednictwem LGD.

Jeżeli projekt jest realizowany przez kilku partnerów, konieczne jest zawarcie pomiędzy nimi umowy partnerstwa.

Interwencja skierowana na obszary rewitalizacji w ramach innych działań zostanie opisana w SZOOP oraz w ramach konkursów.

4. Komplementarność projektów współfinansowanych z EFRR i EFS

Rewitalizacja to proces kompleksowych, interdyscyplinarnych przemian ukierunkowanych na wyprowadzenie obszarów zdegradowanych z kryzysu. To nie tylko remont istniejących budynków, **to przede wszystkim narzędzie społecznego i gospodarczego ożywiania zdegradowanych obszarów.** W związku z powyższym program rewitalizacji powinien obejmować działania w sposób kompleksowy, z uwzględnieniem projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych ze środków EFRR, EFS, FS oraz innych środków publicznych lub prywatnych tzn. planować projekty skoordynowane i zintegrowane.

Projekty zintegrowane, rozumiane są jako sekwencje powiązanych ze sobą działań, mających na celu wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanów kryzysowych lub zgodnie z ustawą wdrożeniową - co najmniej dwa projekty powiązane ze sobą tematycznie w ramach wspólnego celu, jaki ma zostać osiągnięty dzięki ich realizacji, których wybór do dofinansowania lub realizacja jest skoordynowana przez właściwe instytucje. Koordynacja polega w szczególności na określeniu wzajemnych relacji między projektami w zakresie warunków ich wyboru i oceny lub postanowień umów o dofinansowanie projektu lub decyzji o dofinansowaniu projektu³.

W związku z powyższym w ramach listy planowanych głównych i uzupełniających projektów rewitalizacyjnych, program rewitalizacji musi zawierać zarówno przedsięwzięcia inwestycyjne, programy społeczno-aktywizacyjne i społeczno-gospodarcze, oraz istotne przedsięwzięcia dotyczące organizacji estetyczno-funkcjonalnej przestrzeni. **Nie można w ramach programów rewitalizacji planować wiązki celów rozproszonych, niepowiązanych ze sobą i niewchodzących w synergię.** Co więcej, gmina nie może ograniczać rewitalizacji tylko do tego, co da się sfinansować środkami zewnętrznymi, ale należy szukać możliwości łączenia źródeł publicznych i prywatnych. Podstawą działań rewitalizacyjnych musi być budżet własny.

W związku z powyższym harmonogram naboru projektów, w których przewidziane są projekty rewitalizacyjne, zostanie przygotowany w celu umożliwienia realizacji projektów kompleksowych (zintegrowanych).

Opis procesu komplementarności projektów rewitalizacyjnych znajduje się również w podrozdziale 6.2.1. *Cechy programu rewitalizacji - C. Komplementarność projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych.*

W celu wsparcia rozwoju ekonomii społecznej na Mazowszu, w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego w Osi 9 będą możliwe klauzule społeczne.

Beneficjenci powinni przestrzegać wytycznych dotyczących klauzul społecznych i powinni zlecać realizację części zadań w ramach projektu na podwykonawców, spełniających określone zasady (przedsiębiorstwa społeczne realizujące cele społeczne, których nadwyżki są inwestowane przede wszystkim w cele społeczne, a nie są nastawione na maksymalizację zysku lub przedsiębiorstwa społeczne utworzone w celu zatrudniania osób z niepełnosprawnością lub znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy z innych powodów).

³ art. 32 ust. 2 Ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 (Dz.U. z 2014 r., poz. 1146 z póź. zm.).

5. Programy rewitalizacji

Warunkiem ubiegania się o wsparcie projektów rewitalizacyjnych we wszystkich działaniach w ramach RPO WM 2014-2020 jest ich **wynikanie z aktualnych** (na dzień składania wniosku o dofinansowanie) **programów rewitalizacji**. Program rewitalizacji z którego wynika składany projekt rewitalizacyjny musi spełniać wymagania określone w rozdziale 6 *Wskazanie obszarów do rewitalizacji oraz struktura programów rewitalizacji* niniejszego dokumentu tj. posiada określone cechy i elementy. W związku z powyższym program działań musi być zakrojony odpowiednio szeroko, aby uzyskać trwałe przywrócenie użytkowej wartości i osiągnięcie ład przestrzennego.

Brak programu rewitalizacji zgodnego z rozdziałem 6 *Wskazanie obszarów do rewitalizacji oraz struktura programów rewitalizacji* niniejszego dokumentu⁴ oznacza brak możliwości ubiegania się o wsparcie na projekty rewitalizacyjne we wszystkich działaniach w ramach RPO WM 2014-2020.

IZ RPO prowadzi i na bieżąco aktualizuje **wykaz programów rewitalizacji wraz z datą ich uchwalenia**, dla których przeprowadzono z wynikiem pozytywnym weryfikację spełnienia wymogów dotyczących cech i elementów programów.

W celu stworzenia wykazu przeprowadzony zostanie:

- **konkurs na działania wspierające gminy w zakresie przygotowania programów rewitalizacji na terenie województwa mazowieckiego.**

Głównym celem Konkursu jest wsparcie gmin w uruchomieniu procesów zmierzających do rewitalizacji obszarów zdegradowanych m.in. w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa (RPO) poprzez pomoc w przygotowaniu programów rewitalizacji jako dokumentów podstawowych dla prowadzenia tych procesów i służących rozwiązywaniu problemów rewitalizacyjnych na obszarach wymagających szczególnej interwencji, z uwzględnieniem specyfiki i uwarunkowań poszczególnych gmin.

- **nabór programów rewitalizacji w celu wpisania do wykazu programów rewitalizacji na terenie województwa mazowieckiego**

Głównym celem naboru jest weryfikacja spełnienia przez programy rewitalizacji wymaganych cech i elementów zawartych w rozdziale 6 *Wskazanie obszarów do rewitalizacji oraz struktura programów rewitalizacji* niniejszego dokumentu.

⁴ Na potrzeby RPO WM konieczne jest posiadanie programu rewitalizacji zgodnego z rozdziałem 6 *Wskazanie obszarów do rewitalizacji oraz struktura programów rewitalizacji*. Jednakże w związku z wejściem w życie w dniu 18 listopada ustawy o rewitalizacji oraz zgodnie z art. 52 ust. 1 tej ustawy Beneficjenci do 31.12.2023 r. samodzielnie decydują czy programy rewitalizacji przygotowują zgodnie z ustawą czy wyłącznie z Wytocznym. Należy jednak podkreślić, iż brak zgodności z ustawą wyklucza możliwość stworzenia specjalnych mechanizmów przewidzianych w ustawie.

Tab.1. Struktura wykazu programów rewitalizacji w województwie mazowieckim.

LP.	GMINA	POWIAT	TYTUŁ PROGRAMU REWITALIZACJI	DATA PRZYJĘCIA PRZEZ RADĘ GMINY /rok-mc-dzień/	DATA WYDANIA POZYTYWNEJ OPINII PRZEZ IZ RPO WM 2014-2020 /rok-mc-dzień/
1.					
2.	Andrzejewo				
3.	Baboszewo				
4.	Baranów				
5.	Belsk Duży				
6.	Białobrzegi				
7.	Bielan				
8.	Bielsk				
9.					
10.					
11.					

Dofinansowanie dla projektów rewitalizacyjnych będzie możliwe wyłącznie dla projektów, które:

- wynikają z obowiązującego (na dzień składania wniosku o dofinansowanie) programu rewitalizacji;
- program rewitalizacji, z którego wynika składany projekt rewitalizacyjny, spełnia wymagania tj. posiada określone cechy i elementy.
- program rewitalizacji, z którego wynika składany projekt rewitalizacyjny znajduje się w wykazie programów rewitalizacji na terenie województwa mazowieckiego prowadzonym przez Urząd Marszałkowski.

6. Wskazanie obszarów do rewitalizacji oraz struktura programów rewitalizacji

Warunkiem ubiegania się o wsparcie na projekty rewitalizacyjne jest wynikanie projektu z programu rewitalizacji (gminnego programu rewitalizacji w rozumieniu ustawy o rewitalizacji lub innych programów rewitalizacji zgodnych z podrozdziałami 6.1,6.2 oraz 6.3⁵), uzgodnionego przez właściwą gminę z IZ RPO WM 2014-2020 i znajdującego się w Wykazie programów rewitalizacji na Mazowszu.

Program rewitalizacji musi przedstawiać pełną wizję zmian na danym obszarze i sposób realizacji tej wizji. Musi również uwzględniać wszystkie procesy związane z planowanymi działaniami i zmianami będącymi ich efektem np. proces gentryfikacji, oraz proponować sposób zarządzania tymi procesami.

⁵ Podrozdziały 6.1, 6.2, 6.3. zostały opracowane w oparciu o *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*, zatwierdzone przez Radę Ministrów w dniu 3 lipca 2015 r.

6.1. Wyznaczenia obszaru do objęcia programem rewitalizacji

6.1.1. Wskazanie potrzeby rewitalizacji w dokumentach strategicznych

Programowanie rewitalizacji powinno być rozpoczęte od strategii rozwoju gminy. Dokument ten powinien być radykalnie dowartościowany i zostać wykorzystany jako jedno z kluczowych narzędzi w prowadzeniu rewitalizacyjnej polityki gminy. To właśnie strategie rozwoju mają potencjał do łączenia bardzo różnych aktywności rozwojowych.

W generalnym ujęciu programy rewitalizacji powinny być zatem dokumentami operacyjnymi, podrzędnymi w stosunku do strategii rozwoju gminy.

6.1.2. Wyznaczenie obszaru zdegradowanego.

Każdy program rewitalizacji powinien być rozpoczęty diagnozą, która dopasowana jest do problemów występujących w analizowanym mieście.

Problemem pierwszoplanowym dla podjęcia programu rewitalizacji jest wskazanie obszaru zdegradowanego – na którym zidentyfikowano destrukcyjne procesy **społeczne, przestrzenno-funkcjonalne, gospodarcze oraz środowiskowe**, które doprowadziły do jego trwałej degradacji. Granice tego obszaru powinny zostać określone na podstawie zasięgu stwierdzonych zjawisk kryzysowych.

Skalę negatywnych zjawisk powinny odzwierciedlać wskaźniki rozwoju opisujące powyższe sfery, które wskazują na niski poziom rozwoju lub dokumentują silną dynamikę spadku poziomu rozwoju, w odniesieniu do wartości dla całej gminy.

Wybór wskaźników powinien uwzględniać możliwość pozyskania informacji, a jednocześnie możliwość porównania otrzymanych wartości z danymi dla powiatu, województwa, czy kraju. Ponadto podstawą decyzji o wyborze konkretnych danych powinna być ocena potrzebnej szczegółowości diagnozy i potwierdzenia intensywności negatywnych zjawisk w różnych materiałach

Wybrane wskaźniki powinny w jak największym stopniu odzwierciedlać charakter obszaru i problemy tam występujące. Rekomendowane wskaźniki podstawowe do wyznaczania obszarów kryzysowych według wyżej wskazanych obszarów to:

społeczne:

- wysoka stopa bezrobocia;
- wysoki poziom ubóstwa;
- wysoka przestępczość;
- niski poziom edukacji;
- niewielka liczba organizacji społecznych/liczba członków (fundacje, stowarzyszenia);
- niska frekwencja w wyborach.

Identyfikacja negatywnych zjawisk społecznych jest fundamentem diagnozy.

Przestrzenno-funkcjonalnym:

- degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym,

- braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska;
- niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną i społeczną;
- brak dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości;
- niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru;
- niski poziom obsługi komunikacyjnej;
- deficyt lub niskiej jakości tereny publiczne.

gospodarczym:

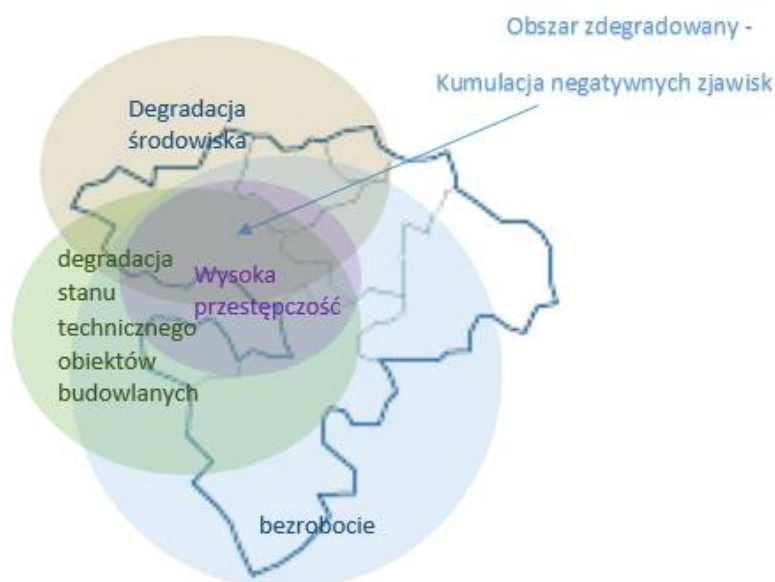
- niski stopień przedsiębiorczości,
- słaba kondycja przedsiębiorstw,

środowiskowym:

- przekroczenie standardów jakości środowiska,
- obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska

Na podstawie wyżej zaproponowanych wskaźników lub innych zgodnie z potrzebami, możliwe jest stworzenie syntetycznego wskaźnika degradacji⁶.

Obszar dla którego wskaźnik syntetyczny byłby gorszy niż średnia dla gminy mogą być potencjalnie uznawane za zdegradowane.

Ryc.2. Przykład wskazania obszaru zdegradowanego

⁶ W przypadku przygotowania programu rewitalizacji zgodnie z ustawą o rewitalizacji, za obszar zdegradowany należy uznać, taki w którym na negatywnie zdiagnozowany wymiar społeczny nakłada się co najmniej jedno z negatywnych zjawisk wymienionych w art. 9 ust. 1 p.1-4

6.1.3. Wyznaczenie porównywalnych jednostek przestrzennych.

Uzyskanie porównywalności wyników diagnozy wymaga przetwarzania danych w ramach możliwie podobnych do siebie jednostek przestrzennych, powstałych np. przy wykorzystaniu istniejącego podziału administracyjnego gminy czy jednostek GUS. Rekomenduje się aby były to obszary, które:

- stanowią pewne całości pod względem funkcjonalnym;
- charakteryzują się pewną spójnością społeczną i przestrzenną.

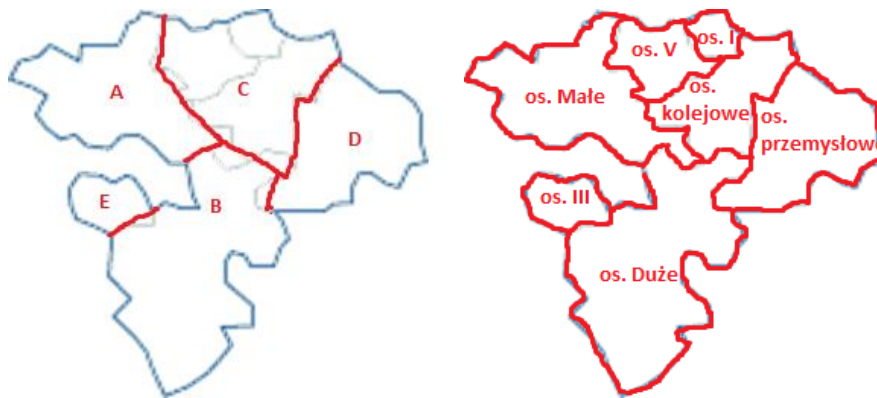
Najbardziej odpowiednimi do analizy w ujęciach przestrzennym, społecznym i gospodarczym oraz środowiskowym jednostkami są miejskie jednostki urbanistyczne⁷.

Ich podstawowe zalety to:

- możliwość dosyć jednoznacznego pomiaru cech
- określona struktura wewnętrzna, podkreślająca całościowy charakter.

Jednostki urbanistyczne powinny być wyodrębnione w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy lub w przypadku braku tego podziału, mogą zostać wyodrębnione na potrzeby opracowania programu rewitalizacji.

Ich brak nie wyklucza jednak innych możliwości wskazania obszarów zdegradowanych. Możliwe jest wskazanie innego typu jednostek miejskich np. osiedli lub dzielnic. Jednakże należy zadbać o ich wyznaczenie w sposób odpowiadający istniejącym powiązaniom funkcjonalnym.

Ryc.3. Przykłady wydzielenie jednostek miejskich.

⁷ jednostki urbanistyczne – stanowią tereny lub tereny wydzielone liniami rozgraniczającymi wyznaczone w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin na podstawie szeregu wspólnych cech: funkcjonalnych, przestrzennych itp. W obrębie ich obowiązują te same zasady zagospodarowania pod określona grupę funkcji. Najczęściej oznaczone są literami.

6.1.4. Wyznaczenie obszaru wskazanego do rewitalizacji.

Po wyznaczeniu obszaru zdegradowanego należy wskazać obszar wskazany do rewitalizacji. Obszar wskazany do rewitalizacji powinien obejmować całość lub część obszaru zdegradowanego.

Należy pamiętać, iż obszar do rewitalizacji nie powinien być wyznaczany jedynie na podstawie danych ilościowych pokazujących najbardziej intensywną degradację. Bardzo ważne jest uchwycenie wskaźników jakościowych oraz powiązań funkcjonalnych obszarów.

Wskazywania zdegradowanych obszarów (jednostek urbanistycznych) do rewitalizacji powinno nastąpić na podstawie:

- Szczegółnej koncentracja negatywnych zjawisk, a więc poziomu wskaźnika syntetycznego oraz liczby kryzysowych wskaźników uzupełniających;
- Istotnego znaczenia dla rozwoju lokalnego – subiektywna ocena rady gminy na podstawie potrzeb.

Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic. Nie może on jednak **obejmować łącznie terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych⁸ przez więcej niż 30% mieszkańców gminy⁹.**

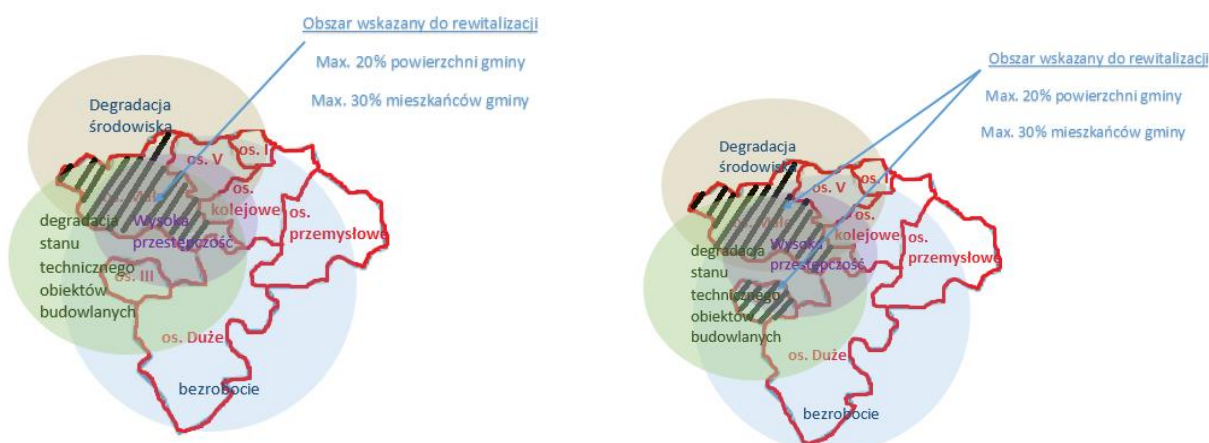
Celowe jest ograniczenie obszaru rewitalizacji, aby umożliwić koncentrację działań i osiągnięcie pełnego założonego efektu. Koncentracja ma na celu także zagwarantowanie możliwości sfinansowania przez gminę planowanych działań rewitalizacyjnych w zakresie gwarantującym uzyskanie zakładanego efektu.

Informacja na temat powierzchni obszaru rewitalizacyjnego objętego programem rewitalizacji, a także jego udział w powierzchni ogólnej gminy¹⁰ powinna być wyraźnie wskazana w dokumencie.

⁸ Zgodnie z Art. 25. Kodeksu cywilnego - Miejscem zamieszkania osoby fizycznej jest miejscowość, w której osoba ta przebywa z zamiarem stałego pobytu. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93).

⁹ W przypadku opracowania gminnego programu rewitalizacji rada gminy na wniosek prezydenta, burmistrza albo wójta wyznacza obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji (analogiczne jak w Wytycznych - nie większy niż 20% powierzchni gminy i zamieszkały przez nie więcej niż 30% jej ludności).

¹⁰ Powierzchnię ogólną rozumie się jako powierzchnię w granicach administracyjnych danej gminy.

Ryc.4. Przykład wskazania obszaru do rewitalizacji

W programie, można zaplanować, iż projekty rewitalizacyjne mogą – warunkowo – wykraczać poza obszar rewitalizacji, jeśli realizują cele służące społeczności obszaru i bez realizacji projektu na tych obszarach niemożliwe będzie osiągnięcia założonych celów.

W związku z powyższym w programie muszą znaleźć się informacje na temat projektów, tzn.:

- W inwestycjach liniowych – jaki % kilometrów realizowany jest na obszarze objętym programem rewitalizacji.
- W inwestycjach powierzchniowych – jaki % powierzchni projektu znajduje się na obszarze objętym programem rewitalizacji.
- W inwestycjach EFS – jaki % mieszkańców/uczestników projektu zamieszkuje na obszarze objętym programem rewitalizacji.

6.2. Cechy i struktura programu rewitalizacji

Programy rewitalizacji muszą posiadać określone cechy i elementy. Ponadto proces ich przygotowania i wdrażania musi być w pełni uspołeczniony.

6.2.1. Cechy programu rewitalizacji

Programy rewitalizacji muszą charakteryzować się 4 podstawowymi cechami przedstawionymi poniżej:

A. Kompleksowość programu rewitalizacji

- 1) Program rewitalizacji ujmuje działania w sposób kompleksowy (z uwzględnieniem projektów rewitalizacyjnych¹¹ współfinansowanych ze środków unijnych oraz innych publicznych lub prywatnych) tak, aby nie pomijać aspektu społecznego oraz gospodarczego lub przestrzenno-

¹¹ Projekt rewitalizacyjny to projekt wynikający z programu rewitalizacji, tj. zaplanowany w programie rewitalizacji i ukierunkowany na osiągnięcie jego celów lub logicznie powiązany z treścią i celami programu.

funkcjonalnego lub technicznego lub środowiskowego związanego zarówno z danym obszarem, jak i jego otoczeniem. W trakcie opracowywania i wdrażania programu rewitalizacji nie dopuszcza się możliwości planowania i realizacji tylko wybiórczych inwestycji, nastawionych jedynie na szybki efekt poprawy estetyki przestrzeni, skupionych tylko na działaniach remontowych czy modernizacyjnych, które nie skutkują zmianami strukturalnymi na obszarze rewitalizacji.

- 2) Program rewitalizacji złożony z wielu różnorodnych projektów jest konstrukcją warunkującą osiągnięcie kompleksowości interwencji. Oczekuje się wzajemnego powiązania oraz synergii projektów rewitalizacyjnych. Nie oznacza to obowiązku w każdym przypadku jednoczesnej realizacji projektów, lecz synchronizację efektów ich oddziaływania na sytuację kryzysową.

B. Koncentracja programu rewitalizacji

- 1) Koncentracja interwencji i potrzeba hierarchizacji potrzeb powodują, że programy rewitalizacji dotyczą terenów o istotnym znaczeniu dla rozwoju gminy, obejmujących całość lub część zdiagnozowanego obszaru zdegradowanego i dotkniętych szczególną koncentracją problemów i negatywnych zjawisk kryzysowych. Działania rewitalizacyjne z definicji skierowane są na określony i zidentyfikowany dzięki diagnozie obszar rewitalizacji, przy założeniu zastosowania adekwatnych narzędzi oraz możliwości finansowania rewitalizacji.
- 2) Co do zasady projekty rewitalizacyjne realizowane są na obszarach rewitalizacji. Do objęcia wsparciem można jednak dopuszczać także projekty rewitalizacyjne zlokalizowane poza tym obszarem, jeśli służą one realizacji celów wynikających z programu rewitalizacji. Zwłaszcza dotyczy to inicjatyw społecznych nakierowanych np. na aktywizację zawodową mieszkańców obszarów rewitalizacji, gdzie rozwiązania dedykowane ludności z obszaru rewitalizacji mogą być podejmowane poza obszarem rewitalizacji. Takie przypadki wymagają szerszego uzasadnienia i wskazania siły tych powiązań i efektywności oddziaływania danego projektu rewitalizacyjnego.

C. Komplementarność projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych¹²

Wymogiem koniecznym dla wspierania projektów (a także szerzej: przedsięwzięć) rewitalizacyjnych jest zapewnienie ich komplementarności w różnych wymiarach. W szczególności dotyczy to komplementarności: przestrzennej, problemowej, proceduralno-instytucjonalnej, międzyokresowej oraz źródeł finansowania.

3.1 Komplementarność przestrzenna

- 1) Komplementarność przestrzenna oznacza konieczność wzięcia pod uwagę podczas tworzenia i realizacji programu rewitalizacji wzajemnych powiązań pomiędzy projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi zarówno realizowanych na obszarze rewitalizacji, jak i znajdujących się poza nim, ale oddziałujących na obszar rewitalizacji.
- 2) Zapewnienie komplementarności przestrzennej projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych ma służyć temu, by program rewitalizacji efektywnie oddziaływał na cały

¹² Na przedsięwzięcie rewitalizacyjne składa się projekt lub grupa projektów i innych działań, w szczególności o charakterze społecznym, gospodarczym, urbanistycznym, budowlanym, środowiskowym, konserwatorskim, edukacyjnym, naukowym, zdrowotnym lub kulturalnym, zawarte lub wynikające z programu rewitalizacji oraz logicznie powiązane z treścią i celami programu rewitalizacji.

dotknięty kryzysem obszar (a nie punktowo, w pojedynczych miejscach), poszczególne projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne wzajemnie się dopełniały przestrzennie oraz by zachodził między nimi efekt synergii.

- 3) Celem zapewnienia komplementarności przestrzennej interwencji jest także to, by prowadzone działania nie skutkowały przenoszeniem problemów na inne obszary lub nie prowadziły do niepożądanych efektów społecznych takich jak segregacja społeczna i wykluczenie.
- 4) Komplementarność przestrzenna skutkuje ciągłą analizą następstw decyzji przestrzennych w skali całej gminy i jej otoczenia (np. przeznaczanie nowych terenów pod zabudowę) dla skuteczności programu rewitalizacji.

3.2 Komplementarność problemowa

- 5) Komplementarność problemowa oznacza konieczność realizacji projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcyjnym, technicznym, środowiskowym).
- 6) Zapewnienie komplementarności problemowej ma przeciwdziałać fragmentacji działań (np. tzw. „rewitalizacji technicznej”, „rewitalizacji społecznej” – określeń błędnie stosowanych, ponieważ rewitalizacja jest zawsze kompleksowa) koncentrując uwagę na całościowym spojrzeniu na przyczyny kryzysu danego obszaru.
- 7) W komplementarności problemowej konieczne jest określenie pożądanego stanu, do jakiego mają doprowadzić dany obszar projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne, oraz jego parametryzacja. Tak postawione zadanie ułatwi później wybór odpowiednich mierników/wskaźników osiągnięcia celów programu rewitalizacji.
- 8) Skuteczna komplementarność problemowa oznacza konieczność powiązania działań rewitalizacyjnych ze strategicznymi decyzjami gminy na innych polach, co skutkuje lepszą koordynacją tematyczną i organizacyjną działań administracji.
- 9) Dla uzyskania lepszych efektów komplementarności problemowej przydatna jest pogłębiona i usystematyzowana analiza zjawisk kryzysu na obszarze województwa przygotowana przez samorząd województwa. Analiza ta powinna obejmować m.in. sytuację społeczną, gospodarczą i przestrzenną oraz obserwowane zjawiska i trendy demograficzne.

3.3 Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

- 10) Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu niezbędne jest osadzenie systemu zarządzania programem rewitalizacji w przyjętym przez daną gminę systemie zarządzania w ogóle.

3.4 Komplementarność międzyokresowa

- 11) Komplementarność międzyokresowa oznacza konieczność dokonania rozeznania, analizy i krytycznej oceny oraz sformułowania wniosków na temat dotychczasowego (w kontekście zaangażowania środków wspólnotowych, szczególnie w ramach polityki spójności 2007-2013) sposobu wspierania procesów rewitalizacji, jego skuteczności, osiągnięć i problemów wdrażania projektów i programów rewitalizacji.

- 12) W oparciu o dokonane analizy zasadne jest zadbanie o uzupełnianie (dopełnianie) przedsięwzięć już zrealizowanych w ramach polityki spójności 2007-2013 (np. o charakterze infrastrukturalnym) projektami komplementarnymi (np. o charakterze społecznym) realizowanymi w ramach polityki spójności 2014-2020.

Zachowanie ciągłości programowej (polegającej na kontynuacji lub rozwijaniu wsparcia z polityki spójności 2007-2013) ma w procesach rewitalizacji kluczowe znaczenie.

3.5 Komplementarność źródeł finansowania

- 13) Komplementarność źródeł finansowania, w kontekście polityki spójności 2014-2020, oznacza, że projekty rewitalizacyjne, wynikające z programu rewitalizacji opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania.
- 14) Silna koordynacja i synergia projektów rewitalizacyjnych finansowanych szczególnie w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jest konieczna dla uzyskania korzystnych efektów dla obszarów rewitalizacji.
- 15) Komplementarność finansowa oznacza także zdolność łączenia prywatnych i publicznych źródeł finansowania, przy założeniu, że stymulowanie endogenicznych zdolności inwestycyjnych ma kluczowe znaczenie dla dynamiki pożądanych zmian.

D. Realizacja zasady partnerstwa i partycypacja

- 1) Program rewitalizacji jest wypracowywany przez samorząd gminny i poddawany dyskusji w oparciu o diagnozę lokalnych problemów: społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych. Prace nad przygotowaniem programu, bądź jego aktualizacją, jak również wdrażanie (realizacja) programu oparte są na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, w tym szczególnie z mieszkańcami obszarów rewitalizacji, innymi ich użytkownikami, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi.
- 2) W programie rewitalizacji znajduje się opis procesu jego przygotowania dokumentujący udział w nim różnych grup interesariuszy w taki sposób, by możliwe było zweryfikowanie i ocena stopnia osiągniętego uspołecznienia, jak również określenie, w jaki sposób wybrana forma zarządzania programem rewitalizacji realizuje zasadę udziału w niej interesariuszy.
- 3) Partycypacja społeczna jest wpisana w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie). Skonsolidowanie wysiłków różnych podmiotów na rzecz obszaru rewitalizacji jest ważnym warunkiem sukcesu.
- 4) Partycypacja ukierunkowana jest na możliwie dojrzałe jej formy, a więc nie ograniczające się jedynie do informacji czy konsultacji działań władz lokalnych, ale dążące do zaawansowanych metod partycypacji, takich jak współdecydowanie czy kontrola obywatelska.

6.2.2. Struktura programu rewitalizacji

Program rewitalizacji w minimalnym zakresie powinien zawierać:

1. **opis powiązań** programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy;
Pierwszym etapem w przygotowaniach do prowadzenia kompleksowej rewitalizacji jest programowanie tego procesu w dokumentach strategicznych i operacyjnych gminy, w tym przede wszystkim strategiach rozwoju.
2. **diagnozę** czynników i zjawisk kryzysowych oraz skalę i charakter potrzeb rewitalizacyjnych;
3. **zasięgi przestrzenne obszaru/obszarów** zdegradowanych, tj. określenie, w oparciu o inne dokumenty strategiczne gminy lub diagnozę i identyfikację potrzeb rewitalizacyjnych, terytorium/terytoriów wymagających wsparcia;
4. **wizję** wyprowadzenia obszaru zdegradowanego ze stanu kryzysowego (planowany efekt rewitalizacji);
5. **identyfikację potrzeb rewitalizacyjnych;**
6. wykaz dopełniających się wzajemnie **najważniejszych przedsięwzięć i głównych projektów rewitalizacyjnych** dotyczących obszaru zdegradowanego, które będą realizowane w ramach danego programu rewitalizacji tzn. takich, bez których realizacja celów programu rewitalizacji nie będzie możliwa i obszar rewitalizacji nie będzie w stanie wyjść z kryzysowej sytuacji;
wraz z ich opisem zawierającym co najmniej:
 - nazwę przedsięwzięcia i podmioty go realizujące,
 - prognozowane rezultaty,
 - syntetyczny opis planowanych do podjęcia zadań i działań,
 - lokalizację (miejsce przeprowadzenia danego projektu),
 - szacowaną wartość projektu/przedsięwzięcia rewitalizacyjnego,
 - sposób oceny (zmierzenia) efektów realizacji przedsięwzięć/projektów w odniesieniu do przyjętych celów programu;
 - w przypadku prywatnych przedsięwzięć/projektów rewitalizacyjnych dopuszczalne jest ograniczenie zakresu ww. informacyjnego do tego, które będą dostępne na etapie przyjmowania programu.
7. ogólny (zbiorczy) opis **innych, uzupełniających rodzajów przedsięwzięć** rewitalizacyjnych - tzn. takich, które ze względu na mniejszą skalę oddziaływania trudno zidentyfikować indywidualnie, a są oczekiwane ze względu na realizację celów programu rewitalizacji. W opisie przedsięwzięć uzupełniających należy wskazać obszary tematyczne, zagadnienia istotne z punktu widzenia potrzeb obszaru rewitalizacji.
8. **mechanizmy zapewnienia komplementarności** między poszczególnymi projektami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji;
9. **indykatywne ramy finansowe** w odniesieniu do przedsięwzięć, o których mowa w pkt. 7 oraz 8, z indykatywnymi wielkościami środków finansowych z różnych źródeł (także spoza funduszy polityki spójności na lata 2014-2020 – publiczne i prywatne środki krajowe w celu realizacji zasady dodatkowości środków UE);
10. **mechanizmy włączenia mieszkańców**, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji;

11. **system realizacji** (wdrażania) programu rewitalizacji;
12. **system monitoringu** skuteczności działań i system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu.

Lista kryteriów weryfikacji programów rewitalizacji stanowi załącznik nr.1 do niniejszej Instrukcji.

6.3. Partycypacja społeczna w tworzeniu i wdrażaniu programu rewitalizacji

Koordinację prac nad programami rewitalizacji nadzoruje samorząd gminy, jednakże uczestniczą w nim przedstawiciele wszystkich zainteresowanych środowisk.

Organizowanie społeczności lokalnej to proces wspierania ludzi w podejmowanych wspólnie działaniach na rzecz ulepszenia własnego środowiska, a także metoda profesjonalnego (na ogół) działania, którego celem jest mobilizowanie społeczności do podejmowania wysiłków zmierzających do poprawy jej sytuacji.

Partycypacja społeczna w procesie rewitalizacji ukierunkowana powinna być na możliwie dojrzałe jej formy, a więc nie ograniczające się jedynie do informacji czy konsultacji działań władz lokalnych, ale dążące do zaawansowanych metod partycypacji, takich jak współdecydowanie czy kontrola obywatelska.

W związku z powyższym istnieje konieczność włączenia mieszkańców właściwie na każdym etapie tworzenia oraz zmian programów rewitalizacji oraz realizacji projektów rewitalizacyjnych¹³. Niezbędne jest do tego właściwe przygotowanie, w tym poznanie potrzeb i oczekiwań interesariuszy oraz dążenie do spójności planowanych działań z tymi potrzebami i oczekiwaniami.

W programie rewitalizacji muszą znajdować się informacje na temat sposobu angażowania grup interesariuszy (mieszkańców, przedsiębiorców, NGO itd.) w proces opracowywania programu rewitalizacji, a następnie jego wdrażania i okresowej oceny.

7. Budżet państwa w projektach rewitalizacyjnych w RPO WM 2014-2020

Na projekty rewitalizacyjne¹⁴ przewiduje się środki z budżetu państwa z przeznaczeniem na część wkładu krajowego w ramach projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach RPO, stanowiących część kompleksowych, skoordynowanych i terytorialnie skoncentrowanych przedsięwzięć, zgodnie z zakresem wsparcia wynikającym z RPO.

Dotacja celowa z budżetu państwa przekazywana będzie na uzupełnienie wkładu własnego beneficjenta do środków z EFRR oraz EFS na pokrycie kosztów projektów z zakresu rewitalizacji zgodnie z zakresem wsparcia wynikającym z RPO.

¹³ W przypadku tworzenia gminnego programu rewitalizacji należy postąpić zgodnie z Ustawą o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (Dz. U. 2015 poz. 1777).

¹⁴ Projekt rewitalizacyjny to projekt taki, który wynika z obowiązującego (na dzień składania wniosku o dofinansowanie) programu rewitalizacji.

Szacowana wielkość wsparcia w ramach poszczególnych działań jest zgodna z postanowieniami Kontraktu Terytorialnego dla Województwa Mazowieckiego. Szczegółowo zostanie ona określona w ramach naborów dla poszczególnych działań.

Tab.2. Indykatorywna Alokacja środków (EURO) w ramach RPO WM planowana na projekty rewitalizacyjne

Oś priorytetowa	Działanie/ poddziałanie	Fundus z	Indykatorywna alokacja UE (EUR)	Szacunkowa wielkość środków przewidzianych z BP	Metoda preferencji
III	3.1 Poprawa rozwoju MŚP na Mazowszu	EFRR	7 208 393	810 944	Konkursy dotyczące projektów rewitalizacyjnych ¹⁵ realizowanych na obszarach kryzysowych (zdegradowanych) wskazanych do rewitalizacji lub rekultywacji zlokalizowane w pobliżu inwestycji transportowych w związku ze zintensyfikowanym zapotrzebowaniem firm poszukujących lokalizacji dla prowadzenia działalności. Obszary ujęte w projekcie powinny zostać ujęte w programach rewitalizacji lub w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin (obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji), a także w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (obszary rehabilitacji istniejącej zabudowy i infrastruktury technicznej, obszary wymagające przekształceń lub rekultywacji)
IV	4.2 Efektywność energetyczna	EFRR	19 655 380	2 211 230	Konkursy dotyczące projektów rewitalizacyjnych realizowanych na obszarach (terytoriach) objętych programami rewitalizacji
	4.3 Redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza	EFRR	52 007 593	5 637 557	Preferencje w dostępie do środków poprzez premiowanie projektów rewitalizacyjnych realizowanych na obszarach (terytoriach) objętych programami rewitalizacji Konkursy dotyczące projektów rewitalizacyjnych realizowanych na obszarach (terytoriach) objętych programami rewitalizacji

Oś priorytetowa	Działanie/ poddziałanie	Fundus z	Indykatorywna alokacja UE (EUR)	Szacunkowa wielkość środków przewidzianych z BP	Metoda preferencji
V	5.3 Dziedzictwo kultury	EFRR	8 929 585	1 004 578	Konkursy dotyczące projektów rewitalizacyjnych realizowanych na obszarach (terytoriach) objętych programami rewitalizacji
VI	6.1 Infrastruktura i ochrona zdrowia	EFRR	5 568 405	626 446	Preferencje w dostępie do środków poprzez premiowanie projektów rewitalizacyjnych realizowanych na obszarach (terytoriach) objętych programami rewitalizacji
	6.2 Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych	EFRR	60 727 896	11 386 400	Konkursy dotyczące projektów rewitalizacyjnych realizowanych na obszarach (terytoriach) objętych programami rewitalizacji
IX	9.1 Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	EFS	12 000 000	2 250 000	Preferencje w dostępie do środków poprzez premiowanie w trakcie wyboru do dofinansowania projektów rewitalizacyjnych, w których wsparcie osób lub rodzin zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym odbywa się na obszarach (terytoriach) objętych programami rewitalizacji
	9.2 Usługi społeczne i usługi opieki zdrowotnej	EFS	8 000 000	1 000 000	Preferencje w dostępie do środków poprzez premiowanie w trakcie wyboru do dofinansowania projektów rewitalizacyjnych, w których wsparcie osób lub rodzin zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym odbywa się na obszarach (terytoriach) objętych programami rewitalizacji
	9.3 Rozwój ekonomii społecznej	EFS	3 500 000	656 250	Preferencje w dostępie do środków poprzez premiowanie w trakcie wyboru do dofinansowania projektów rewitalizacyjnych, w których wsparcie osób lub rodzin zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym odbywa się na obszarach (terytoriach) objętych programami rewitalizacji.

8. Instrumenty Finansowe w rewitalizacji

Część alokacji na realizację projektów rewitalizacyjnych zostanie udostępniona w postaci zwrotnych mechanizmów finansowych tzn. pożyczek. W ramach Działania 6.2 Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych (PI 9b) przewiduje się przeznaczenie 25 mln euro na instrumenty finansowe IF.

W odniesieniu do IF rozważa się dwa typy interwencji oznaczone jako:

- kategoria interwencji 055 - *Pozostała infrastruktura społeczna przyczyniająca się do rozwoju regionalnego i lokalnego* – na który przeznaczona zostanie 16 mln euro.
- kategoria interwencji 054 - *Infrastruktura mieszkalnictwa* – na który przeznaczona zostanie 9 mln euro.

Dla projektów rewitalizacyjnych przewidziane jest wdrożenie instrumentu zwrotnego JESSICA. JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas) - nazwa ta oznacza wspólne europejskie wsparcie na rzecz zrównoważonych inwestycji w obszarach miejskich.

Jej celem jest wspieranie rozwoju obszarów zdegradowanych oraz ich rewitalizacja w aspekcie ekonomicznym i społecznym. Najważniejszym założeniem tego instrumentu jest umożliwienie wykorzystania części funduszy strukturalnych w postaci instrumentów zwrotnych na rzecz projektów dotyczących trwałego rozwoju obszarów zdegradowanych przyczyniających się do ich wzrostu i atrakcyjności.

Zgodnie z założeniami inicjatywy JESSICA, finansowane projekty mają łączyć aspekt komercyjny (umożliwiający spłatę pożyczki) z elementami społecznymi, pożądanymi z punktu widzenia lokalnej społeczności (np. realizacja inwestycji pozwoli zapobiec degradacji danego obszaru).

W ramach Działania 6.2. Inicjatywa JESSICA przewiduje:

- Małe pożyczki do 3 mln zł – minimalnie 50 tys. zł, maksymalnie nie więcej niż 3 mln zł.
- Duże pożyczki - minimalnie 3 mln zł, maksymalnie nie więcej do 20 mln zł.

Pozostałe warunki udzielanych pożyczek zostaną opracowane na późniejszym etapie prac.

9. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko programu rewitalizacji

Obowiązek przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko programów rewitalizacji wynika z art. 46 oraz 47 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (ooś)¹⁶.

Przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko jest też wymagane w przypadku wprowadzania zmian do już przyjętego dokumentu.

Opracowanie prognozy oddziaływania na środowisko jest jednym z elementów postępowania w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, która obejmuje w szczególności:

- uzgodnienie stopnia szczegółowości informacji zawartych w prognozie,
- sporządzenie prognozy oddziaływania na środowisko,
- uzyskanie wymaganych ustawą opinii,
- zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa w postępowaniu.

Prognoza powinna określać oraz analizować i oceniać:

- istniejący stan środowiska oraz potencjalne zmiany tego stanu w przypadku braku realizacji programu rewitalizacji,
- stan środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem, istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji programu rewitalizacji, w szczególności dotyczące obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹⁷,
- cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym, wspólnotowym i krajowym, istotne z punktu widzenia programu rewitalizacji oraz sposoby, w jakich te cele i inne problemy środowiska zostały uwzględnione podczas opracowywania dokumentu,
- przewidywane znaczące oddziaływania, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne, na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru, a także na środowisko, a w szczególności na: różnorodność biologiczną, ludzi, zwierzęta, rośliny, wodę, powietrze, powierzchnię ziemi, krajobraz, klimat, zasoby naturalne, zabytki, dobra materialne, z uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy.

Prognoza powinna przedstawiać również:

- rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji programu rewitalizacji, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru,
- cele i geograficzny zasięg programu rewitalizacji oraz cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru – rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych

¹⁶ Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2008 nr 199 poz. 1227).

¹⁷Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880 z póź. zm.).

w programie rewitalizacji wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru albo wyjaśnienie braku rozwiązań alternatywnych, w tym wskazania napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy.

Beneficjent ma obowiązek przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko programu rewitalizacji lub uzyskania dokumentu wskazującego na możliwość odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny.

W przypadku konieczności przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko, jej zakres i stopień szczegółowości zgodnie z art. 51 ustawy ooś, powinien zostać uzgodniony z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska.

Organ opracowujący projekt programu rewitalizacji musi poddać go wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, opiniowaniu przez właściwe organy, o których mowa w art. 57 i 58 ooś. Właściwe organy wydają opinię w terminie 30 dni od dnia otrzymania wniosku o wydanie opinii.

Ponadto Organ opracowujący projekt programu rewitalizacji musi zapewnić możliwość udziału społeczeństwa, zgodnie z przepisami ustawy ooś.

W opracowaniu programu rewitalizacji bierze pod się pod uwagę ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko, opinii organów opiniujących, oraz rozpatruje uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa.

Do przyjętego dokumentu załącza się pisemne podsumowanie zawierające uzasadnienie wyboru przyjętego dokumentu w odniesieniu do rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych, a także informację, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:

- 1) ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko;
- 2) opinie właściwych organów, o których mowa w art. 57 i 58 ustawy ooś;
- 3) zgłoszone uwagi i wnioski;
- 4) wyniki postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone;
- 5) propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu.

10. Konkursy architektoniczne, urbanistyczne oraz architektoniczno-urbanistyczne

Dla przeciwdziałania chaosowi przestrzennemu oraz w celu kształtowania świadomości społecznej w zakresie estetyki i kształtowania przestrzeni, władze miast i inne instytucje publiczne powinny w możliwie szerokim zakresie stosować konkursy architektoniczne i urbanistyczne. Konkursy powinny dotyczyć zwłaszcza kluczowych publicznych inwestycji w mieście, w tym przestrzeni publicznych oraz dużych projektów urbanistycznych, i być realizowane przy współudziale mieszkańców oraz aktywnej roli władz miejskich. Pozwala to na świadome kreowanie oraz realizację wizji rozwoju miasta.

Konkursy architektoniczne są na całym świecie powszechnie uznaną formą uzyskania najlepszych projektów. Ich niezaprzeczną zaletą jest odwołanie się do inwencji i talentu twórców, przy równoczesnym wymaganiu warsztatowych umiejętności.

Konkurs architektoniczny dostarcza inwestorowi wielu odpowiedzi na ten sam problem, tym samym umożliwiając wybór najlepszego rozwiązania, spośród zgłoszonych propozycji. Pozwala także na wyłonienie projektu w zgodzie z wymaganiami ustawy Prawo zamówień publicznych.

Konkursy stymulują innowacyjność i kreatywność oraz dają możliwość zaistnienia w świadomości społecznej instytucjom i organizacjom. Ponadto zamawiający, który zamierza zrealizować najbardziej korzystną koncepcję inwestycji lub sposobu zagospodarowania terenu, może dysponować kilkoma porównywalnymi wartościowymi rozwiązaniami funkcjonalno-przestrzennymi i najkorzystniejszą bryłą obiektów kubaturowych i przestrzeni publicznych. Dodatkowo, wartość i funkcjonalność proponowanych rozwiązań może ocenić już na dość wczesnym etapie podjęcia prac nad przygotowaniem inwestycji.

Zgodnie z ustawą o zamówieniach publicznych (Prawo Zamówień Publicznych, rozdział 3: art. 110-127¹⁸) konkurs oraz procedury konkursowe są metodą wyłonienia najlepszego projektu koncepcyjnego. Przewiduje ona, że zwłaszcza w zakresie planowania przestrzennego, projektowania urbanistycznego i architektoniczno-budowlanego stosowanie będą konkursy. Innymi ważnymi dokumentami precyzującymi zasady ich stosowania jest Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/24/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zamówień publicznych oraz Umowa Partnerstwa na lata 2014-2020 - rozdział 1.5.4.

Preferowanie projektów wybieranych za pomocą konkursów daje szansę na to, aby inwestycje publiczne tworzyły dobrą architekturę i wartościowe przestrzenie publiczne.

Rodzaj konkursu musi odpowiadać zamierzonemu celowi i przedmiotowi konkursu i może nim być:

- a. konkurs studialny, ideowy:

Zakresem opracowania przedmiotu konkursu jest idea (koncepcja) rozwiązania. Celem konkursu jest uzyskanie obrazu przestrzennego, funkcjonalnego, techniczno - organizacyjnego, ekonomicznego itp. zamierzenia.

- b. konkurs realizacyjny:

Zakresem opracowania przedmiotu konkursu jest koncepcja rozwiązania wraz z niezbędnymi danymi do jego realizacji. Celem konkursu jest uzyskanie najlepszego projektu do realizacji oraz zlecenie jego autorowi (zespółowi autorskiemu) wykonania projektu w zakresie umożliwiających realizację utworu finalnego.

Obydwa rodzaje konkursów mogą stanowić samodzielne postępowania lub różne etapy w konkursie. W ramach wsparcia ze środków UE preferowany powinien być typ konkursu realizacyjnego.

¹⁸ Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz.U. 2004 nr 19 poz. 177 z póź. zm.)

Konkursów architektonicznych, architektoniczno-urbanistycznych lub urbanistycznych nie powinno się stosować dla inwestycji liniowych, takich jak drogi i mosty.

Podczas wdrażania w RPO WM 2014-2020 zostaną wprowadzone dla wybranych typów projektów dotyczących zagospodarowania przestrzeni oraz obiektów kubaturowych:

- Wymóg:

podczas wdrażania PI 9b - Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich - inwestycja o wartości przekraczającej 10 mln zł składana w ramach jednego projektu w jednym konkursie, obligatoryjnie musi zostać objęta konkursem architektonicznym, architektoniczno-urbanistycznym lub urbanistycznym.

W pozostałych przypadkach, tj. tych, w których wartość robót budowlanych jest mniejsza niż 10 mln zł lub dotyczy budynków modernizowanych; inwestycja wyłoniona w drodze konkursu architektonicznego, architektoniczno-urbanistycznego lub urbanistycznego otrzyma preferencje punktowe.

- Preferencje punktowe, bez odniesienia do demarkacji kwotowej, dla nowych obiektów kubaturowych lub przestrzeni publicznych, których realizacja objęta jest zakresem projektu ubiegającego się o współfinansowanie w ramach RPO WM, a które zostały wyłonione w ramach konkursu architektonicznego, architektoniczno-urbanistycznego lub urbanistycznego w następujących PI:
 - 1a - Udoskonalanie infrastruktury B+I i zwiększanie zdolności do osiągnięcia doskonałości w zakresie B+I oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności tych, które leżą w interesie Europy.
 - 3a - Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości.
 - 4e - Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.
 - 5b - Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń, przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami.
 - 6c - Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.
 - 6d - Ochrona i przywrócenie bioróżnorodności, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie systemów ochrony ekosystemów, w tym programu NATURA 2000 oraz zielonej infrastruktury.
 - 9a - Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych.

Ocena przedsięwzięć realizowanych na podstawie konkursu architektonicznego lub innego będzie weryfikowana poprzez załączone do wniosku materiały w postaci:

- przedstawienia dokumentacji technicznej z uwzględnieniem przeprowadzenia konkursu architektonicznego lub innego po spisaniu umowy na finansowanie inwestycji;
- przedłożenie oświadczenia o planowanej realizacji inwestycji wyłonionej w konkursie architektonicznym, architektoniczno-urbanistycznym lub urbanistycznym.

Takie działania nie dotyczą jednak projektów realizowanych w formule „zaprojektuj i wybuduj”, która pozwala na zastosowanie przyspieszonej procedury wyboru projektanta i wykonawcy robót budowlanych. Preferencyjna ocena przedsięwzięć nastąpi na podstawie:

- oświadczenia o planowaniu realizacji konkursu oraz przełożenie jego wyników wraz z dokumentacją techniczną po spisaniu umowy na finansowanie inwestycji.

Tab.3. Zestawienie PI, w których przewidziano proces rewitalizacji oraz PI, w których preferencje dla projektów wylanianych w konkursach architektonicznych, architektoniczno-urbanistycznych i urbanistycznych

Priorytet inwestycyjny współfinansowane z EFRR w ramach których przewidziano rewitalizację	Priorytet inwestycyjny współfinansowane z EFRR w ramach których przewidziano konkursy architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne lub urbanistyczne	Obligatoryjnie powyżej 10 mln zł	Preferencje punktowe
	1a - Udoskonalanie infrastruktury B+I i zwiększanie zdolności do osiągnięcia doskonałości w zakresie B+I oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności tych, które leżą w interesie Europy		X
3a - promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	3a - Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości		X
4c - wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym			
4e - promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu	4e - Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.		X
	5b - Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń, przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami		X
6c - zachowanie, ochronę, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	6c - Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego		X
	6d - Ochrona i przywrócenie bioróżnorodności, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie systemów ochrony ekosystemów, w tym programu NATURA 2000 oraz zielonej infrastruktury.		X

9a inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszenia nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych	9a - Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych		X
9b wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	9b wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	X	X

Szczegółowe informacje dotyczące typów projektów, w poszczególnych działaniach w ramach których zastosowane będą preferencje dla projektów wyróżnionych w konkursach architektonicznych, architektoniczno-urbanistycznych lub urbanistycznych zostaną opisane w ramach oraz kryteriach konkursowych i dotyczyć będą wyłącznie zagospodarowania przestrzeni oraz obiektów kubaturowych.

Słownik:

Jednostka urbanistyczna - teren lub teren wydzielony liniami rozgraniczającymi wyznaczony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin na podstawie szeregu wspólnych cech: funkcjonalnych, przestrzennych itp. W obrębie ich obowiązują te same zasady zagospodarowania pod określoną grupę funkcji. Najczęściej oznaczone są literami.

Partycypacja społeczna - udział jednostek, grup i całych społeczności lokalnych w podejmowaniu decyzji publicznych w sprawach ich dotyczących.

Projekt rewitalizacyjny - Projekt rewitalizacyjny to projekt taki, który wynika z obowiązującego (na dzień składania wniosku o dofinansowanie) programu rewitalizacji.

Projekt zintegrowany - to co najmniej dwa projekty powiązane ze sobą tematycznie w ramach wspólnego celu, jaki ma zostać osiągnięty dzięki ich realizacji, których wybór do dofinansowania lub realizacja jest koordynowana przez właściwe instytucje. Koordynacja polega w szczególności na określeniu wzajemnych relacji między projektami w zakresie warunków ich wyboru i oceny lub postanowień umów o dofinansowanie projektu lub decyzji o dofinansowaniu projektu (art. 32 ust. 2 Ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020).

Obszar zdegradowany - obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Dotyczy to najczęściej obszarów miejskich, ale także wiejskich. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów.

Obszar rewitalizacyjny - obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny przemysłowe (w tym portowe i wydobywcze), powojenne lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

Obszar pokolejowy - należy przez to rozumieć wydzieloną powierzchnię gruntu w przeszłości przeznaczoną do eksploatacji linii kolejowej wraz ze znajdującymi się na tym gruncie budynkami, budowlami i urządzeniami służącymi temu celowi, a w szczególności linie kolejowe, bocznice, place i rampy ładunkowe oraz budowle i budynki przeznaczone do stacjonowania pojazdów szynowych, pociągów technicznych i ratunkowych oraz obiekty służące ich utrzymaniu.

Obszar popegeerowski - obszar wiejski powstały w skutek likwidacji rolnictwa państwowego charakteryzujący się degradacją społeczno-ekonomiczną i przestrzenną oraz zachwianą sytuacją bytową ludności. Głównymi cechami obszaru popegeerowskiego są: utrzymujące się długotrwałe bezrobocie, niskie dochody, w których znaczny udział stanowi pomoc socjalna, niski poziom wykształcenia ludności oraz patologie społeczne.

Obszar powojkowy - obszar, zajmowany lub eksploatowany przez armię do celów logistycznych, kwaterunkowych lub poligonowych w XX/XXI wieku, obecnie nieużytkowany lub nie w pełni wykorzystany. Obszar ten nie pozostaje w zasobach Agencji Mienia Wojskowego ani żadnej innej instytucji zarządzającej terenami wojskowymi.

Obszar poprzemysłowe - zdegradowane, nie użytkowane lub nie w pełni wykorzystane tereny przeznaczone pierwotnie pod działalność gospodarczą, która została zakończona.

Celem zmiany na tych obszarach, jest cytując za T. Budzikiem „przekształcenie obszarów, które dotychczas spełniały swoją przemysłową funkcję w inne niż dawniej, poprzez wprowadzenie podmiotów reprezentujących odmienne sektory gospodarki od dotychczasowych, np. usług związanych z kulturą, oświatą, administracją”¹⁹.

Stan kryzysowy - stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

- a. gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),
- b. środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),
- c. przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),
- d. technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Skalę negatywnych zjawisk odzwierciedlają mierniki rozwoju opisujące powyższe sfery, które wskazują na niski poziom rozwoju lub dokumentują silną dynamikę spadku poziomu rozwoju, w odniesieniu do wartości dla całej gminy.

Rekultywacja - obejmuje zespół działań zmierzających do przywrócenia naturalnego ukształtowania terenu i/lub osiągnięcia przez glebę lub ziemię zawartości substancji zgodnych z wymaganymi standardami w celu nadania lub przywrócenia terenom zdegradowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych.

¹⁹ Tomasz Burdzik „Przemiany przestrzeni a społeczny wymiar terytorium miasta”, s.21 (18-23) [w:] „Z badań nad wpływem antropopresji na środowisko. Tom 13”, red. Robert Machowski i Martyna A. Rzętała, Wydział Nauk o Ziemi UŚ, Sosnowiec 2012.

Załączniki:

1. Lista kryteriów
Zostanie uzupełniona w późniejszym okresie.